

1ste bach Rechten

Rechtsociologie

SmvT Boek

quickprinter
Koningstraat 13
2000 Antwerpen
www.quickprinter.be

R11

4.50 EUR

Leerstof Sociologie en Rechtssociologie
Boek "Dialogen tussen recht en samenleving"

1. Wat is rechtssociologie?

- 1.1. Dialogen tussen recht en samenleving, p. 9 e.v.: Inleiding
Enkel kennen tot voor "Dit boek is het eerste overzichtswerk ..."
- 1.2. Dialogen tussen recht en samenleving, p. 15 e.v.: Het belang van de sociologie voor de beoefening van het recht
- 1.4 Dialogen tussen recht en samenleving, p. 67 e.v.: Een rechtssociologische analyse van de juridisering van de samenleving

2. Regelgeving

- 2.1. Dialogen tussen recht en samenleving: p. 87 e.v.: Inleiding
- 2.2. Dialogen tussen recht en samenleving, p. 93 e.v. Deregulering als maatschappijhervorming

3. Formele conflictbeslechting

- 3.1. Dialogen tussen recht en samenleving, p. 167 e.v.: Inleiding
- 3.2. Dialogen tussen recht en samenleving, p. 173 e.v.: Civil litigation in Belgium: the Construction of the pyramid of Legal disputes – a preliminary report
- 3.3. Dialogen tussen recht en samenleving, p. 187 e.v.: Straffen tussen rede en gevoel

4. Informele conflictbeslechting

- 4.1. Dialogen tussen recht en samenleving, p. 223 e.v.: Inleiding
- 4.2. Dialogen tussen recht en samenleving, p. 251 e.v.: Mediatie, de derde weg
- 4.3. Dialogen tussen recht en samenleving, p. 263 e.v.: Wie klaagt bij de ombudsman en wat zijn de effecten van zijn werk?

5. Juridische beroepen

- 5.1. Dialogen tussen recht en samenleving, p. 289 e.v.: Inleiding
- 5.2. Dialogen tussen recht en samenleving, p. 307 e.v.: De juristen in België: een groepsfoto
- 5.3. Dialogen tussen recht en samenleving, p. 323 e.v.: De Vlaamse advocatuur, een empirisch onderzoek

6. Handhaving

- 6.1. Dialogen tussen recht en samenleving, p. 375 e.v.: Inleiding
- 6.2. Dialogen tussen recht en samenleving, p. 381 e.v.: Handhaafbaarheid als aandachtspunt bij de totstandkoming van regelgeving
- 6.3. Dialogen tussen recht en samenleving, p. 431 e.v.: Vervormende spiegels tussen politie en gemeenschap

8. Justitie en beleid

- 8.1 Dialogen tussen recht en samenleving, p. 563 e.v.: Inleiding
- 8.2 Dialogen tussen recht en samenleving, p. 569 e.v.: De hertekening van het gerechtelijk landschap
Enkel de hoofdlijnen: geen details over elk hervormingsplan
- 8.3 Dialogen tussen recht en samenleving, p. 601 e.v.: Conflictafhandeling bij collectieve schade: op zoek naar herstel

9. Justitie en burger

- 9.1 Dialogen tussen recht en samenleving, p. 657 e.v.: Inleiding
- 9.3 Dialogen tussen recht en samenleving, p. 679 e.v.: Justitie onder de loep. De publieke opinie ten aanzien van justitie

10. Rechtshulp

- 10.1 Dialogen tussen recht en samenleving, p. 729 e.v.: Inleiding
- 10.5 Dialogen tussen recht en samenleving, p. 795 e.v.: Towards a more effective legal aid in Belgium

Samenvatting Sociologie; "Dialogen tussen recht en samenleving."

HOOFDSTUK 1: WAT IS RECHTSSOCIOLOGIE

1.1 De redactie

Probleemstelling: verschil in gezichtspunten tussen jurist en rechtsocioloog.

Rechtsocioloog	Jurist
Law in action: "is"	Law in the books: "ought"
Empirisch	Normatief
Extern	Intern
Interdisciplinair	Disciplinair

Termen:

-intern: uitgaan van bewaken van de coherentie van het recht; regels passen in het grotere geheel.
→ rechtseenheid en rechtsgelijkheid.

-normatief; beschouwingen over normen die voorschrijven hoe normadressanten zich moeten gedragen. Geldigheid bevestigd vanuit doctrine (law in the books).

-extern: coherentie v/h rechtssysteem is geen zorg. Recht= breder dan geldend positief recht.

-interdisciplinair: externe gezichtspunt is mogelijk wanneer 2de discipline wordt ingeschakeld.

-empirisch: onderzoeken wat "is" ipv wat "ough". Wetenschappelijke gegevensverzameling.

Conclusie; rechtsociologie uitgegroeid tot autonome vorm van wetenschapsbeoefening.

-jargon

-tijdschriften

-internationale oriëntatie

-conferenties

1.2 Het belang van de sociologie voor de beoefening van het recht: KOEN RAES

1. Pleinvrees van de juristen

May they blow the whistle? (Jurist aan de publieke alarmbel trekken, pers.)

Grens loyaleiteit en medeplichtigheid aan corruptie?

Hebben juristen last van individuele/collectieve pleinvrees?

Hebben ze geen waakhondfunctie om dreigende schending van rechtsbeginselen te voorkomen?

Voor een juridisch gediplomeerde recht= instrument =/= missie.

Weet het te gebruiken voor specifieke doeleinden, geen (h)erkenning van deontologie.

2. Sire Il n'y a plus d'intellectuels

Nood aan een kritische stem niet georiënteerd door beroepsbelangen.

*Wetenschappers en hoogleraars

-vroeger: "missie v/d intellectueel", geweten van de natie.

→ nostalgisch, *alteuropäisch*

-nu; kleine ondernemer, kredieten, vakgroep runnen. → middel

*Kritische onafhankelijkheid verdwenen?

Samenvatting Sociologie; "Dialogen tussen recht en samenleving."

- universitaire vakgroepen afgestemd op beleidsprioriteiten, worden verlengstuk
  - Universiteit ≠ oord bij uitstek v/ vrij onderzoek/woord
  - door kolonisatie v/ uitvoerende macht
- gerecht; de mond gesnoerd door corpsgeest
- journalistiek: kijk- en oplage cijfers
- *Conclusie; geen pleinvrees van juristen
  - jurist = technicus/laborant ,
  - ziet zich niet als klassieke intellectueel
  - geen verdediger van universele waarden (waarheid, gerechtigheid, rationaliteit)
- *indifferentie/non identificatie van studenten recht
  - bij debat over gerechtelijke instellingen, studenten indifferent
  - Voor identificatie met beroep moet men daaraan **intrinsieke waarde** kunnen toeschrijven. Men moet zich kunnen herkennen in het idee van (ge)recht(igheid).
  - Oorzaak; **utilitair individualistische ingesteldheid.**
  - **Recht** =Middel tot verwezenlijken van persoonlijke doeleinden.
  - Gevolg: **instrumentalisering van het recht:** beroep op het recht is **instrumentalistisch** en contingent, men hoeft er **geen principes** achter te zoeken.
  - rol van het rechtsonderwijs: verspreid de UI ethos, hoe cynischer hoe wetenschappelijker.
- *verbanden:
  - houding studenten
  - rechtsonderwijs
  - rechtsgebruik
  - ontwikkelingen i.h. recht

3. Rechtenstudenten: geen studenten i.h. recht

- *Kenmerken Dahrendorf (1964)
  - hogere klasse, rijk
  - actieve studentclubs, elitaire status verhogen, o.a. bals
  - interesses: politiek en maatschappij (niet kunst/hard werk)
  - vaak keuze omdat men niet weet wat anders te doen, minst wetenschappelijke opleiding
  - geïnteresseerd in gebruik van diploma, niet in theoretisch kennis
  - trend blijft hetzelfde 40 jaar later! (exceptie; meer vrouwen)

4. beroepsopleiding

- *debat: "zoveel incompetenten bij justitie", iemand heeft hen toch ooit een diploma uitgereikt?
- *Onderwijs belandt in een nuttigheidsperspectief: verantwoord in functionalistische termen.*
- *Instrumentalisering:
  - opleiding; oriëntering van curriculum naar maatschappelijke noden, eigen invulling per belangengroep. (vb. advocatuur; pleitoefeningen)
  - onderwijsgebeuren: alles wat geen examenleerstof is verliest relevantie/belangstelling.
    - leerstof herleid tot syllabus kennis. Kwantiteit groeit, !kritische zin?
- *gevolg Ut. Individ. en Instr.: daling in conflictbemiddeling
  - uitgaan van UI houding van tegenpartij, indien dit niet zo is, hem zover krijgen.
  - ingesteldheid tot bemiddeling a priori uitgesloten

Samenvatting Sociologie; "Dialogen tussen recht en samenleving."

*Conclusie; jurist ontbreekt inzicht in sociale werking van het recht

*het recht als systeem van regels en beginselen met eigensoortige implicaties en maatschappelijk ordeningsideaal.

5. Juristen en sociologen

*Verschuiving in de betekenis van "socioloog" zijn

Jurist in de 18de E denkt socioloog te zijn

→ beschrijven van feitelijke verhouding tussen mensen, reflectie over het aanwezige in de samenleving. = **société juridique**

*Opkomst van de (moderne) sociologie (1850 e.v.)

-revolte tegen het liberale recht

-opstand van de feiten tegen het recht

-zich keren tegen de sociologie juridique

-verzetten tegen **société juridique**:

→contractvrijheid= uitbuiting, wilssoevereniteit = beschermeloosheid

*verschil wordt duidelijk: sociologie= what is, recht= what ought

*Sociologie aan basis van instrumentalisering?

-JA: recht als instrument van sociale verandering, policy/ social engineering

-NEE: waarschuwen als eerste voor naïef instrumentalisme

→ intenties van wetgever moeilijk te vatten in rechtsregel,
moeilijk om gebruik van rechtsregel door mensen te beperken.

→ maatschappij is niet monistisch veld van rechtssubjecten tov staat

***rechtspluralisme**

*maatschappij is verzameling van semi-autonome sociale velden,
elk met een eigen reactie op nieuwe wetgeving.

***polycentrisch**: door een veelheid aan maatschappelijke instellingen bemiddeld.

wetgevende/gerechtigde macht heeft niet het monopolie op

rechtsvorming/vinding → belangengroepen spelen grote rol! = MIDDENVELD

Negeren van middenveld = symbolische ineffectieve wetgeving

6. Sociologisch instrumentalisme

*Recht is geen instrument van radicale sociale verandering

-intenties hebben geen overeenkomstige gevolgen (intentionalisme)

-mensen gebruiken wet met andere motieven dan wetgever (instrumentalisme)

-Wetgever heeft vaak tegengestelde belangen in eenzelfde wet

**voorbeelden zie boek p 23 e.v.*

-*onderhoudsplicht*

-*orgaandonor*

-*zwangere vrouwen in beroepwereld*

-*moral hazard*

-*milieubox*

***Policy analysis**: sociologische evaluatie van wetgeving waarbij de normatieve, causale veronderstellingen van de wetgever worden vergeleken met haar concrete sociale werking.

Samenvatting Sociologie; "Dialogen tussen recht en samenleving."

→ in ons land onbestaande, politici niet geconfronteerd met gevolgen van beleid.

→ bewerkstelligen van intentionalistische wetsinterpretaties

***Aubert:** wetsnorm in de praktijk

- (a) doelgroep kent en begrijpt de norm
- (b) doelgroep is overtuigd dat overheid menens is
- (c) men is in staat de norm na te leven
- (d) de naleving is in haar/algemeen belang
- (e) niet naleving leidt tot sanctie

***Sociologische mobiliseringstheorieën:**

-op welke manieren sociale groepen zich beroepen op rechtsregels ter bevordering van hun belang.

-grote ongelijkheden (vb huurder/verhuurder)

-sociale organisaties: grote rol bij vertalen en activeren van recht voor leden.

opinions → knowledge

***Sociologische handhavingstheorieën:** onderzoek naar typen van handhaving/

→ hoe naleving van norm realiseren.

***Conclusie:** recht structureert zelf geen sociale verhouding.

Wordt zelf steeds bemiddeld door traditie, vooroordelen, sociale normen, overtuigingen.

7. Marginaliteit van de rechtssociologie

*Openheid voor rechtssociologie groter aan katholieke universiteiten

→ door openheid voor extralegale bronnen van recht (eerst religieus gefundeerd natuurrecht).

*Studie rechtssociologie in Vlaanderen moeilijk want geen wetenschappelijk draagvlak

→ debat gedomineerd door symbolisch-ideologisch orde ipv wetenschappelijke

→ symbolen moet reële veranderingsprocessen kunnen uitdrukken, = niet oplossing op zich.

→ Kan alles beweren over werking/dysfunctie v/h recht : nooit grondig empirisch onderzocht

→ tegengestelde, ongefundeerde meningen (te veel of te weinig magistraten): speculatie

8. Wie ethiek codificeert maakt er recht van

*vraag naar duidelijkheid van beroepsplichten jurist

*ethische codes: pogen ethiek tot taal te reduceren

→ eenduidige interpretatie te bekomen

-gevaarlijk! Juridisering van het ethische

-!kan nooit ethisch gezichtspunt reflecteren

-! Leiden tot uiteenlopende interpretaties

*sociale controle ipv codes om beoefenaars tot normbewustzijn aan te zetten

-meer beroepsernst

-doorzichtigheid en openheid

-gerecht moet vertrouwen verdienen

-minder teksten en codes die eigen leven gaan leiden

*manifeste beroepsfouten zonder gevolg: oorzaken

-eigenbelang/onverschilligheid bij superieuren en ondergeschikten

Samenvatting Sociologie; "Dialogen tussen recht en samenleving."

- morele wilswakke (i ought but i can't) of morele machteloosheid: onvermogen
- duidelijker inzicht en identificatie met missie van justitie

*effectiviteit van het recht: rechtsbescherming als centrale waarde ipv vervolging.

9. Geactualiseerde rechtstatelijke theorie

*Klassieke liberale rechtstaat → democratische sociale rechtstaat: bevorderde instrumentalisering.

- proces voltrokken met federalisering en staatsvorming
- ontstaan van opvatting; recht is verzameling deals tussen belangengroepen
- =voorlopige compromissen
- "deze rechtstaat is niet de onze" = common sense

*gevolg van de rechtstaat

- groei overheidsadministratie
- versterking van de uitvoerende macht (!balans machten!)
- zoektocht naar een nieuw evenwicht tussen de machten
- groei van nieuwe rechtstakken van (semi-) publieke aard
- lijn tussen privaat en publiek recht wazig
- indiv. recht niet meer los te koppelen van beschermingsrecht, niet haaks op vrijh. R.
- toegenomen overheidsregulering niet systematisch gethematiseerd in juridisch denken, lappendeken van interventies. Vijandigheid van rechtsgeleerden t.o.v. publ. Regulering

*Probleem; "al het nieuwe recht is louter instrumenteel en beginselloos" (onderliggende suggestie)

- zou geen aanleiding geven om principes van rechtstaat grondig te herdefiniëren
- niet waar: respect voor klassieke vrijheidsrechten en sociale grondrechten is mogelijk
- ruimte laten voor persoonlijk initiatief en vrijwillige overeenkomsten.
- staat niet haaks op regulering: vb. marktfalen voorkomen, publ. goederen beschermen... ook dit zijn fundamentele beginselen, geen sprake van uitzonderingsrecht.
- geen lappendeken, systeem van regels met eigensoortige integriteit.

*Conclusie; vrij initiatief en regulering leiden kunnen beide leiden tot instrumentalisme

- vermijden? Meer empirische kennis nodig over beide ordeningsmechanismen.

***Fundamentele houdingswijziging; beseffen dat:**

- nieuwe regelgeving is gestoeld op een verzameling van consistente normen en beginselen
- ontkenning hiervan voedt instrumentalistische gebruik ervan.
- civiel recht ≠ enige recht
  - (a) op principes gestoeld
  - (b) intern aan interpersoonlijke verhoudingen
- vb. non-discriminatie beginsel is even intern als contractvrijheid!

***legitimiteitsdeficit:** de bevolking beschouwt de rechtstaat niet als de hunne.

- geen oplossing zolang voorrang aan institutionele hervormingen ipv aan een actuele filosofie van de democratische en sociale rechtstaat.
- opgeheven wanneer contouren v/h land duidelijk worden.

10. Voor een consequente scheiding van academische en politieke macht: CONCLUSIE

*Rechtssociologie onontbeerlijk rechtsonderwijs

- recht nauwer doen aansluiten bij *nature des choses* → jurist moet soc. deskundige worden
- niet enkel maatschappij vanuit recht, maar ook recht vanuit maatschappij zien
- onderwijskundig programma slechts zin in volle wetenschappelijke onafhankelijkheid
- rechtsontwikkeling dwingt tot specialisatie → bevordert instrumentalisering
  - jurist is ook ingenieur, chemicus, informaticus... gevaar!
- Recht heeft ander referentiepunt dan technologieën: handelende mens moet focus zijn!

*Grotere autonomie van onderwijscentra t.o.v. centra van macht is nodig!

- wetenschappelijk onderzoek centraal, uitvoerende macht niet bemoeien
- academici mogen niet meer gebonden zijn, hoogstens adviserende functie
  - stem van waarheid ipv macht; geen bevoegdheden
  - vb zetelen in raad van staten
- verantwoordelijkheid van de universiteiten.

1.3 Over de Sociologie

1.4 Een rechtssociologische analyse van de juridisering van de samenleving; KOEN VAN AEKEN

1. Inleiding

*Juridisering: belang van het recht in de samenleving neemt toe

*Vraagstukken

- hoe breed waait het uit?
- maatschappelijk probleem?
- oorzaak, gevolgen, beoordeling?
- waarom meer behoefte aan regelgeving?
- vermijden?

→ slechts gedeeltelijk beantwoord vanuit juridisch, intern perspectief
(gericht op behoud van consistentie van juridisch systeem)
interdisciplinaire studie is nodig.

*Overzicht:

- oorzaak
- symptomen
- determinanten/aanleidingen
- gevolgen

2. Omschrijving

2.1 Toenemende juridisering

*Cijfermatig zeer sterk aantoonbaar

*Belang v/h recht neemt toe op een groter aantal gebieden in de samenleving

- 2 dimensies; regelgeving en procesvoering
- nationaal vlak; maatschappelijke domeinen gekoloniseerd door het recht
- meer bepaald; de overheid beheerst meer

Samenvatting Sociologie; "Dialogen tussen recht en samenleving."

2.2 Wereldwijd fenomeen: varieert van land tot land

*Culturele factor: claim (USA) vs shaming cultuur (Japan)

→ in VS klaagt men iedereen direct aan, in Japan is publieke geschiloplossing teken van zwakte eerst bemiddeling en interne geschiloplossing. Minder grote juridisering.

*Ontwikkelingsfactor: soc. econ. en pol. ontwikkeling

-in minder ontwikkelde landen minder zaken aanhangig

→overheid niet groot en structurerend, weinig belangengroepen

*Juridische infrastructuur: een preliminair verklarend kader

-toegang tot het recht, regeling?

-alternatieve conflictbeslechting en alternatieve wetgeving?

-monopolie van de advocatuur?

-hoe sterk prejudiciële procedures ingebed?

*in een onderwijscontext:

-onderwijsaanbieders: geconfronteerd met een hogere regeldruk

-onderwijsgebruikers: toenemende mogelijkheid tot mobilisering v/h recht

→ zichtbaar in toename van buitenjuridische negotiatie en bemiddeling

3. Determinanten: macrosociologische factoren

*Modernisering: juridisering = gevolg moderniseringsprocessen cfr industrialisatie + schaalvergroting

-organische solidariteit daalt t.o.v. mechanische solidariteit

-familie en kerk zien gezag krimpen tov de overheidscontrole

*Emancipatie: streven naar materiële gelijkheid van achtergestelde groepen: regelgeving is nodig.

*Mondige burgers: verhoogde scholingsgraad! → verhoogde weerbaarheid+ mondigheid

-stakeholders in overheidsbeleid via participatiemechanismen → verenigen in belangengroep

-stellen eisen (materieel en immaterieel) aan taakuitvoering van de overheid

*Groeiend rechtsaanbod: thematisering en mobilisering van het recht worden alledaags

-popularisering van juridische terminologie en ideologie + toename aantal juristen

-media: vertaling conflicten in jur. termen minder ongewoon

→ **Deze factoren zijn niet werkelijk causale gronden van juridisering! (debat; vaste grond gekregen)**

4. Dieperliggende oorzaak: rechtsinstrumentalisme

*Law is a desired situation projected into the future.

-desired situation = sociale verandering-social engineering: de maatschappij veranderen

(x) jargon uit jaren '20: uitvinders, maakbare samenleving

(x) voor eind 19^e E : wetgeving = codificerend

eind 19^e E: maatschappelijk transformerend vermogen → begin juridisering

*instrumentalisme: beleidsperspectief dat de wettelijke regel beschouwt als een gereedschap ter beschikking van de beleidsmaker.

-onhoudbare beleidstheorie, te simplistisch

-houdt geen rekening met:

(a) regel geeft niet automatisch conform gedrag

(b) overheid ≠ enige regelgever, semi-autonome sociale velden (familie, kerk, etc.)

Samenvatting Sociologie; "Dialogen tussen recht en samenleving."

vormen ook regels, indien conflicterend is uitsluiting van hen erger dan sanctie
(c) van regel tot rechtssubject: onderweg nog veel interpretatie

*De overtuiging dat een regel → conform gedrag = oorzaak van de juridisering

5. Negatieve gevolgen

*ineffectiviteit: controlemechanisme haaks op interne dynamiek

*gijzeling van de samenleving: bestaande soc. structuren vernietigd door opdringerige jur. systeem

*overspannen rechtssysteem: voldoende cognitieve, organisationele en machtsbronnen voor taak?

*conflicterende systemen: interactie met andere systemen (o.a. economisch en politiek)

vb. verzorgingsstaat: egalitaire inkomensverdeling (pol) ↔ vrije markt (econ)

*andere risico's

-juridisering = kiem **claimcultuur: instinctieve en disproportionele mobilisering v/recht**

→ wantrouwen, angst, remt innovatie

-juridisering van een potentieel conflict: anonimisering en verzuring van menselijke relaties

-administratieve overlast → minder tijd voor zorg en inhoud

6. positieve gevolgen

*faciliteert afdwingbaarheid van rechtstatelijke waarden cfr gelijkheid en vrijheid

*verankering kwaliteitswaarborgen en –procedures verhoogt garantie voor kwaliteit diensten
(vergezeld door dreiging van procesvoering)

*functionele gevolgen: bescherming tegen externe invloeden op een systeem/ (te) hoge eisen.

vb. drukkingsgroepen, lobbyisten.

7. Conclusie; leven met juridisering

*loopt het allemaal wel zo'n vaart?

-nog geen sprake van substantiële groei v/aantal rechtszaken in onderwijslandschap

-! Autonomie of ideologische eigenheid van onderwijsaanbieder dreigt aangetast worden

→ zelfregulering

*hoe leert onderwijs leven met juridisering?

→ kijken naar voorbeelden in o.a. zorgsector

*Oplossingen: geschillen niet laten ontsporen tot jur. geschil

→ buitenjuridische geschilbeslechting, bemiddeling.

*negatieve gevolgen beperken, positieve versterken

-evaluatie ex **ante** = reguleringsimpact analyse (behoeden voor fout)

-evaluatie ex **post** (bijsturen waar nodig)

→ laat toe regelgeving zo nauw mogelijk te doen aansluiten bij eisen en contingenties van doelgroep

-**consultatieprocedure:**

(x) stakeholders betrokken bij ontwikkeling voorontwerp wetgeving (= ± ex ante)

(x) inhoud versterkt door constructieve inbreng

(x) vorming van een breed stabiel draagvlak

-communicatie: kan geschil voorkomen

8. Tot slot

Juridisering blijft bestaan zolang beleidsmakers "law is a desire projected into the future" blijven huldigen.--> Instrumentalisme is grondoorzaak van het toegenomen belang van het recht als regulerende factor van het maatschappelijk leven.

Het is van belang om de negatieve neveneffecten van juridisering te beperken en de positieve te benutten. Controle op uitwassen mogelijk door:

- leren van domeinen van andere landen
- prejudiciële conflictmechanismen versterken
- structureel ingrijpen in het regelgevingsproces

Versterking van positieve karakteristieken kan als bv emancipatorische kracht ten volle worden benut.

Revisievragen Hoofdstuk 1:

1)

- a. De link tussen regulering en instrumentalisering van het recht uitleggen
- b. Hoe beschrijft Koen Raes in zijn artikel de relatie tussen juristen en sociologen (*gewapende vrede*)

2. Wat bedoelt Koen Raes met de intrinsieke waarde van het recht?

HOOFDSTUK 2: REGULERING

2.1 Inleiding

Wetgeving: een schets van de belangrijkste benaderingen en aandachtspunten voor bijzonder onderzoek.

*traditionele benadering:

- law in the books VS law in action
- positieve recht VS feitelijke werking

*prille rechtssociologische onderzoek: aandacht voor *effectiviteit*

- ! Aubert (*zie hfst. 1*)
- instrumentalisme (*wet gebruiken als instrument voor sociale verandering*)
houdt geen rekening met complexiteit van samenleving.
- samenleving is minder kneedbaar dan verondersteld

→ *ineffectiviteit doet veel sociologen afhaken van verder onderzoek, diegenen die verder onderzoeken doen dit vanuit verschillende **perspectieven***

*deregulering: oproep tegen de wetgevingstsunami midden jaren '80

*vanuit **sociale werking** van de regels

- integreren van bestaande rechtssociologische en –antropologische theorieën over semi-autonome sociale velden en rechtsspluralisme.
- staat bezit exclusiviteit over het regelgeven niet
→ geledingen van de samenleving creëren informele, sociale regels (VS staat!)

*vanuit symbolische werking van regelgeving en communicatiebenadering

- regelgeving belichaamt belangrijke idealen en waarden
→ slechts effectief indien door SL aanvaard

*vanuit legitimiteitsvraagstuk: betrokkenheid van de burger.

→ participatie bij totstandkoming van regel/procedure betekent grotere naleving.

*Pragmatische (beleidsgeoriënteerde) methoden: ontstaan uit kloof “law in books” en “in action”

- wetsevaluatie ex ante= reguleringsimpactanalyse=RIA
- wetsevaluatie ex post=reguleringsimpactevaluatie= RIE
- consulteren van belanghebbenden
- rekening houdend met juridische beginselen van behoorlijke regelgeving

→ versterkt samenwerking tussen juristen, rechtssociologen, beleidmakers en –uitvoerders.

*jongste gezichtspunten betreffen actuele ontwikkelingen in samenleving en overheid

- legitimiteitsvraagstukken; globalisering v/d rechtsorde
- technoregulering
- reguleringskwesaties

2.2 "Deregulering als maatschappijhervorming: een rechtssociologische probleemstelling": HUYSE

1. Vragen bij een debat

*2 postulaten waarop pleidooien voor deregulering berusten

-toename van regeldruk

-te grote regeldichtheid

→ valt aan aannemelijkheid te twijfelen? Zie onder:

*Multiplication abracadante des lois?

→ stelling: regeldruk in België is het voorwerp v/e rechtlijnig proces van schaalvergroting

-probleem 1: precisering → hele pakket aan regels in SL of regulering van de overheid?

(x) kwantitatieve ontwikkelingen in **totale** regeldruk nauwelijks op te sporen

meetbaarheid is gering, historische vergelijking niet betrouwbaar.

(x) recht van de **staat**: zou een groter gewicht hebben, meer aangezwollen zijn

= samenlevingsblindheid! Regulering privé sector even drukkend als staat

+ vaak tot stand gekomen door lobbying, protectionistische wetgeving.

-probleem 2: grens privé en publieke sector = schemerzone, overlappend.

(x) **private governments**: behoort tot privé initiatief, gefinancierd door staat

vb. ziekenhuis, school...

(x) ontstaan van eigen regelgeving, interne rechtspraak: formele of soft law???

→ te scherpe scheiding overheid/privéwetgeving = onverantwoord, beter werken met

continue schaal waarop mengvormen voorkomen.

Al zou men overheidsrecht kunnen afzonderen voor onderzoek, nog steeds problemen:

-probleem 1: meetbaarheid

(x) *teleenheid?* (wetgeving + MB + KB+nota's+circulaires???)

wat telt als wetgeving?

(x) regulerend *gewicht* verschilt van regel tot regel

-probleem 2: causaal verband uit beschikbare cijfers

→ # juristen en filevorming rechtbank stijgt= SL in juridisch spinnenweb?

MAAR % juristen t.o.v. bevolking met universitair diploma is gedaald!

→ **geen bewijs harde cijfers, giskunde. Drukkende overheidsregulering is van alle tijden,**

enkel reikwijdte van overheid is groter.

*Overregulering

Samenvattend: de klachten over overheidsregulering door voorstanders van deregulering

- Volume: te veel rechtsregels, druk op bedrijfsleven, politiek, uitv. macht en gerecht
- Kwaliteit: consistentie, onbegrijpelijk, technische zwakheden
- Gebruik: te dicht bij de letter van de wet (bij uitvoering, controle en toetsing v/regel)

Externe kosten			
Categorie	Probleem	Gevolg	Slachtoffer
Volume	Arbeidsrechtelijke regels, marktcoördinatie, ... (V)	Verstoring	Marktproces
Gebruik	Wetgeving die productieproces aan voorwaarden bindt (G)	Verhoging bedrijfslasten	Kleine ondernemingen
Kwaliteit	Te veel overheidsregulering (K)	Verstoort economische dynamiek	Ondernemer: wetgeving → onberekenbare kosten, =remmende factor economie; niet zeker over wat mag/kan.

Interne Kosten			
Categorie	Probleem	Gevolg	Slachtoffer
Volume	Normenvloed (V)	bureaucratie vergroot, meer ambtenaren, moeizame besluitvorming (contrad.regel), hoge procedurekosten.	Schade aan bestuurlijk apparaat van de staat
Gebruik	Strafrechtelijke bepalingen verbonden aan overheidsregels. (G)	Bij niet naleving; taaklast van magistraten neemt toe, belasting van de rechtbanken.	Rechtssysteem
Kwaliteit	Monopolie van regering en ambtenarij op overheidsregulering (K)	Volksvertegenwoordiging verliest greep op wetgevend gebeuren → passiviteit van de bevolking	Parlementaire democratie

-Problematiek; waar begint wetsvervuiling en eindigt regulering?

- onduidelijkheid, tegenstrijdigheid
- subjectieve criteria

-R. Soc. kritiek op dereguleringsargumenten: te simplistische visie op gedrag R. onderhorige, afdwingbaarheid van overheidsregels en werking van de staat.

-onverantwoorde dramatisering?

- 1) schijnregulering: symboolwetten, weinig verhoging van regeldruk (wetten zonder tanden)
- 2) **Nietrecht**: wanneer grote non-conformiteit t.o.v. een rechtsregel voorkomt en er wordt in berust door degene die verplicht zijn de nakoming van de norm te vragen.
  - (x) wetsontwijking: vluchtroutes in de wet
  - (x) wetsontduiking: grens van de legaliteit overschrijden
  - (x) komt vaker voor in **hogere sociale lagen** (ongelijke aanwezigheid middelen in SL)
  - (x) *belang*: herstel van flexibiliteit in maatschappelijk verkeer (sneller, vlotter)
  - (x) *probleem*: kosten (econ. + sociaal), ongelijkheid, ongeloofwaardig R. systeem
- 3) strafrechtelijk: economisch leven anders bestraft dan vermogens- en geweldsdelict
  - (x) wetten op economisch leven vaak decriminaliserend
  - (x) waarom; onduidelijk en abstract slachtoffer, rechtsgronden betwist, niet in rechtsbewustzijn van bevolking.
  - (x) **autocensuur met oog op algemeen belang**: strenge bestraffing economisch onmisbaar sleutelfiguur zou maatschappelijke orde meer kosten dan misdrijf zelf.

*Deregulering: hoe?

“ziekte” van **hyperlexie** bestrijden met *wetstherapieën*

- 1) Kwaliteitsverbetering= herregulering (wetstechnisch)
  - codificatie en harmonisatie
  - verbeterd: toegankelijkheid, overzichtelijkheid, effectiviteit
  - via regelmatige herrijking / re-evaluatie van wet, up to date houden
  - beperken van discrepantie wet/werkelijkheid
- 2) regelen met maat als wetgevingsbeleid
  - adempauze inlassen bij wetprocedure
  - kosten/batenanalyse
  - = preventieve geneeskunde
- 3) ontmanteling van de rechtsnormen: radicale vorm deregulering, gericht op;
  - wijziging inhoud* van het recht
  - OF
  - reductie* v/h recht van de staat ten voordele van n-officiële regelcomplexen
  - !gevaar= selectieve ontmanteling van overheidsregels: bedrijven zullen proberen om beschermingsregulering af te schaffen.

2. De maatschappelijke probleemstelling gepreciseerd

*beperkingen aan maatschappelijke probleemformulering:

- simplistische interpretatie van historische ontwikkelingen
- gebrek aan relativering mbt betekenis overheidsrecht
- afdwingbaarheid overschat, ontwijkingskansen onderschat

→ gewijzigde perceptie in de regeldruk en **subjectieve overnormering**:
gevoelen van overmatige regelgeving vooral in marktsector

*grondslag van reguleringsproblematiek:

- verschuiving in aard wetsorde
- wijzigingen in maatschappelijke ordening

3. Regulering en de instrumentalisering van het recht

Doet de overheid vandaag op een andere manier aan regulering? Soc: "JA!"

→ verschuiving in de *functie* van het recht: codificatie → modificatie / social engineering

*types v/ recht en regulering

Ontstaan van **Rationeel** recht (Weber) eind vorige eeuw:

korps van universele regels met daarrond rechtsleer en gemeenschap van hooggeschoolde experts

-**formeel** rationalistisch:

(x) facts of the case worden ontdekt door *zintuigelijk waarneembare elementen*
of *logisch deductief redeneren*

(x) oplossing op R.? los van externe waarden (politiek ,religieus ...)

(x) autonoom, voorspelbare rechtsverhouding, dam tegen overheidsinterventie

→ bij contractrecht: enkel kijken 'is inhoud van contract nageleefd'

-materieel rationalistisch

(x) maatschappelijke inhoud van rechtsregel/-relatie domineert

(x) rekening houdend met sociale gevolgen, externe overwegingen

(x) minder autonoom, minder voorspelbaar.

→ bij contractrecht; kijken naar sociale gevolgen van contract, kan contract wijzigen.

*instrumentalisering van het recht

-oorsprong: na-oorlogse evolutie in de rechtsorde

(a) overheid corrigeert: grenzen aan markt als ordeningsprincipe zichtbaar

(b) geboorte van de verzorgingsstaat: verdeling van de welvaart, distributie.

-gevolgen:

(1) recht heeft politiek als prioriteit

(2) juridisering van sociale relaties

(3) bevoegdheidsoverdracht aan de executieve

-keuze voor een bepaald type recht = keuze voor maatschappelijke ordening

→ markt -/ overheidsgestuurd.

*grenzen van het recht: vaak overschatting van instrumentele capaciteit van de rechtsregel

- verwachting van spontane effectiviteit → slordig opgestelde formulering van rechtsregel

- verwaarlozing van aanvaardingsprobleem: sociale consensus is nodig voor doelmatigheid

- rechtsnorm ≠ gewenste gedrag

4. Deregulering: grenzen en risico's

Soms kan deregulering ontsporen: hoe zwaarder de medicatie, hoe groter de neveneffecten.

*deregulering als kwaliteitsverbetering

- legistische arbeid verbeteren; omdat te veel wetten onafgewerkte producten zijn
  - (x) onderschatting van jur./technische moeilijkheidsgraad van zo'n operatie
  - (x) ambtenaren + juristen: geen legistische vorming
  - (x) wetgevende arbeid is niet wetenschappelijk
  - (x) politieke context: wet = vaak uitkomst van ingewikkelde compromissen
- regelmatige herijking: wet/ realiteit kloof verminderen
  - (x) 'realiteit' hoe meten?
  - (x) geen consensus in de actualiteit
  - (x) beschermende regels afschaffen tijdens tumultvrije periode = dom
    - niet actueel ≠ altijd overbodig

*regelen met maat: ascese bij het regelgeven

- doelstellingen van wetgever en executieve polyinterpretabel of in onvoldoende mate operationeel
- meten kosten/baten = hachelijk, ontoereikende informatie

*selectieve ontmanteling van overheidsregels

- ! gericht op ondernemingsvijandig recht
- politiek; uitkomst van hevige confrontaties en moeizame compromisvorming

*tussenbalans

- te simplistische visie van overheidsapparaat
- met economisch/juridisch oogpunt: politiek vacuüm
  - belangengroepen met baat bij huidig systeem zullen tegenwerken.

*minder overheidsrecht: meer private ordening

- social science fiction; geen sector waar dit te bestuderen valt
- in het voordeel van de sociaal sterkste partij
- samenleving zo hard gegroeid, wel plaats voor minimalistische overheidsvisie???

Revisievragen Hoofdstuk 2:

1. Grenzen/risico's van deregulering volgens L. Huyse
2. VERDUIDELIJK: deregulering
3. Deregulering van Luc Huyse, welke manieren?